

Ko travniki cvetijo, čebele živijo

Čebele sodijo med najpomembnejše organizme na našem planetu, saj njihova vloga daleč presega proizvodnjo medu in drugih čebeljih pridelkov. Ključna naloga čebel je oprraševanje, proces, brez katerega številne rastline ne bi mogle tvoriti plodov in semen. S tem neposredno vplivajo na pridelavo hrane, stabilnost ekosistemov in ohranjanje biotske raznovrstnosti. Ocenjuje se, da čebele sodelujejo pri opráševanju kar 80 do 90 odstotkov žužkocvetnih rastlin, kar pomeni, da je velik del svetovne pridelave hrane neposredno ali posredno odvisen od njihovega delovanja. Sadje, zelenjava, oljnice in številne krmne rastline so v veliki meri odvisne prav od opráševalcev, med katerimi imajo čebele vodilno vlogo.



Foto Wolfgang Burens

Pomen čebel za kmetijstvo je izjemen. Njihovo opráševanje ne vpliva zgolj na količino pridelka, temveč tudi na njegovo kakovost, obliko in hranilno vrednost. V številnih primerih je pridelek brez opráševanja bistveno manjši ali celo popolnoma izostane. Zato čebele predstavljajo neprecenljivo naravno storitev, ki jo pogosto jemljemo za samoumevno. V nekaterih delih sveta so zaradi pomanjkanja opráševalcev že prisiljeni izvajati ročno opráševanje, kar jasno kaže, kako nenadomestljive so čebele v sodobni pridelavi hrane.

Kljub svojemu izjemnemu pomenu pa so čebele v zadnjih desetletjih vse bolj ogrožene. Raziskave iz Evrope in sveta kažejo na zaskrbljujoč upad populacij opráševalcev. Tudi v Sloveniji smo bili priča velikim izgubam čebeljih družin, ki so v posameznih obdobjih presegle 30 odstotkov. Razlogi za to so kompleksni in med seboj povezani, vključujejo pa predvsem intenzivno kmetijstvo, uporabo fitofarmaceutskih sredstev, podnebne spremembe ter izgubo primernih habitatov. Med slednjimi imajo posebno vlogo travniki, ki so za čebele ključni vir hrane.

Travniki predstavljajo enega najpomembnejših življenjskih prostorov za čebele in druge opraevalce. V Sloveniji trajni travniki in pašniki obsegajo skoraj 60 odstotkov vseh kmetijskih zemljišč v uporabi, kar pomeni, da imajo izjemen potencial za zagotavljanje nektarja in cvetnega prahu. Vendar pa ta potencial pogosto ni izkoriščen, saj sodobne kmetijske prakse dajejo prednost količini pridelka pred ekološko funkcijo travnikov. Posledica tega je zmanjšanje raznolikosti rastlin in s tem tudi razpoložljivosti hrane za opraevalce.

Način upravljanja travnikov, zlasti košnja, ima pri tem ključno vlogo. Prezgodnja ali prepogosta košnja lahko bistveno zmanjša količino cvetočih rastlin, kar pomeni, da čebele izgubijo pomemben vir hrane. Po drugi strani pa lahko pravilno načrtovana in izvedena košnja pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti in izboljšanju pogojev za opraevalce. Prav zato je razumevanje vpliva košnje na čebele ključnega pomena za trajnostno upravljanje kmetijskih površin.

Košnja, ki se izvede pred cvetenjem rastlin, prepreči nastanek nektarja in cvetnega prahu, kar neposredno vpliva na prehrano čebel. To je še posebej problematično spomladi, ko se čebelje družine razvijajo in potrebujejo velike količine hrane. Prepogosta košnja ima podoben učinek, saj rastlinam ne omogoča, da bi sploh dosegle fazo cvetenja. Travniki, ki se kosijo trikrat ali večkrat letno, so za čebele skoraj brez vrednosti, saj na njih prevladujejo hitro rastoče trave z nizko medonosno vrednostjo. Poleg tega ima košnja tudi neposreden vpliv na opraevalce, saj lahko mehansko uniči žuželke, ki se nahajajo na rastlinah.

Kljub temu košnja ni nujno škodljiva, če je izvedena pravilno. Pravzaprav je lahko pomembno orodje za ohranjanje travniških habitatov. Omogoča obnovo rastlin, preprečuje zaraščanje in spodbuja pestrost rastlinskih vrst. Ključno je, da se košnja prilagodi naravnim ciklom rastlin in potrebam opraevalcev. Priporočljivo je, da se travnike kosi po cvetenju glavnih medonosnih rastlin, saj tako omogočimo čebelam, da izkoristijo njihov potencial. Zelo učinkovita praksa je tudi mozaična košnja, pri kateri se travnik ne pokosi v celoti naenkrat, temveč postopoma. Na ta način vedno ostane del površine, ki zagotavlja hrano opraevalcem.

Pomembna je tudi tehnika košnje. Košnja od sredine proti robu omogoča žuželkam in drugim živalim, da se umaknejo na varno. Prav tako je priporočljivo, da višina košnje ni prenizka, saj s tem ohranjamo del rastlin in omogočamo hitrejšo regeneracijo. Tudi čas košnje ima pomembno vlogo – zgodaj zjutraj ali pozno zvečer je aktivnost opraevalcev manjša, zato je takrat košnja manj škodljiva.

Poleg košnje pa na čebele močno vpliva tudi uporaba fitofarmaceutskih sredstev. V sodobnem kmetijstvu se njihovi uporabi pogosto ni mogoče izogniti, vendar nepravilna uporaba predstavlja resno tveganje za opraevalce. Ko čebele obiskujejo cvetove, lahko pridejo v stik s pesticidi, ki lahko vstopijo v njihov organizem preko hrane, stika ali dihal. Posledice so lahko smrt posameznih čebel ali celo propad celotne čebelje družine. Posebej nevarni so insekticidi, ki delujejo na živčni sistem žuželk.

Zato je izjemno pomembno, da kmetje uporabljajo fitofarmaceutska sredstva odgovorno in v skladu z načeli dobre kmetijske prakse. To vključuje uporabo sredstev le takrat, ko je to nujno potrebno, izbiro manj škodljivih pripravkov ter izvajanje tretiranj v času, ko čebele niso aktivne. Pomembno je tudi obveščanje čebelarjev o načrtovanih tretiranjih, saj lahko ti pravočasno ukrepajo in zaščitijo svoje čebelje družine.

Kmetje in čebelarji so med seboj tesno povezani in soodvisni. Kmetijska pridelava je v veliki meri odvisna od oprashaevanja, ki ga zagotavljajo čebele, medtem ko čebele potrebujejo raznolike in zdrave habitate za svojo prehrano. Dobro sodelovanje med obema skupinama je zato ključno za trajnostni razvoj. Kmetje lahko z ustreznim upravljanjem zemljišč pomembno prispevajo k ohranjanju oprashaevalcev, čebelarji pa s skrbjo za zdrave čebelje družine zagotavljajo učinkovito oprashaevanje.

Ohranjanje čebel ni pomembno le z vidika kmetijstva, temveč tudi z vidika varovanja okolja. Oprashaevalci imajo ključno vlogo pri ohranjanju biotske raznovrstnosti in stabilnosti ekosistemov. Travniki, ki so pravilno upravljani, predstavljajo pomembne življenjske prostore za številne vrste in prispevajo k ohranjanju naravnega ravnovesja. Njihova vrednost presega zgolj proizvodnjo krme, saj so pomemben del krajine in ekološkega sistema.

Čeprav se uporabi fitofarmaceutskih sredstev v sodobnem kmetijstvu trenutno še ni mogoče popolnoma izogniti, pa lahko z odgovornim ravnanjem bistveno zmanjšamo njihov vpliv na čebele. Enako velja za košnjo, ki jo lahko z ustreznim pristopom prilagodimo potrebam oprashaevalcev. Pravilna košnja tako ni le tehnični ukrep, temveč pomemben prispevek k ohranjanju narave.

Prihodnost kmetijstva je v trajnostnih praksah, ki upoštevajo naravne procese in ohranjajo ravnovesje v okolju. Čebele nam s svojim delom vsak dan omogočajo bogato in raznoliko prehrano, zato je naša odgovornost, da jim zagotovimo ustrezne pogoje za življenje. S pravilno košnjo travnikov, premišljeno uporabo sredstev za varstvo rastlin ter dobrim sodelovanjem med kmeti in čebelarji lahko pomembno prispevamo k ohranjanju oprashaevalcev in s tem k trajnostni prihodnosti.

Vlado Auguštin, svetovalec specialist za tehnologijo čebelarjenja

Javna svetovalna služba v čebelarstvu